

KURT VONNEGUT JR.

radý
mladým

NO
NENÍ TO
KRÁSA?

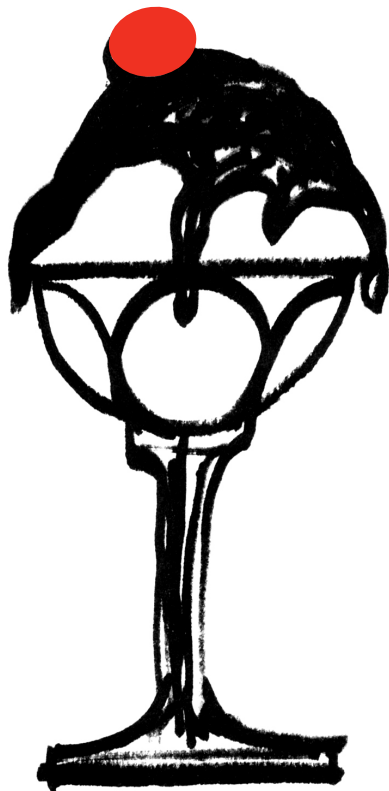
promoční proslový

KURT VONNEGUT JR.

NO
NENÍ TO
KRÁSA?

NO NENÍ

TO KRÁSA?

radý mladým
promoční proslovy

KURT VONNEGUT JR.

Přeložila Pavla Horáková

Argo

Original Title: If This Isn't Nice, I Don't Know What Is
This edition was licensed by Seven Stories Press, Inc., New York,
U.S.A., the originating publisher.

© Argo, 2016

Copyright © 2014 by Kurt Vonnegut Jr. Copyright Trust.

Illustrations Copyright © 2014 by Kurt Vonnegut Jr. Copyright
Trust.

Translation © Pavla Horáková, 2016

ISBN 978-80-257-1676-2 (váz.)

ISBN 978-80-257-1765-3 (e-kniha)

ÚVOD

Dan Wakefield

Poté co vydání románu *Jatka č. 5* v roce 1969 vyneslo Kurtu Vonnegutovi celosvětové uznání, stal se ve Spojených státech jedním z nejpopulárnějších řečníků na vysokoškolských promocích. Už v šedesátých letech, dřív než tento první z jeho mnoha bestsellerů vyšel, byl Vonnegut undergroundovým hrdinou mládeže toužící po nových způsobech nahlížení světa a alternativách k jeho tehdejšímu stavu. Vysokoškolští studenti si půjčovali ohmataná brožovaná vydání jeho starších románů *Kolíbka* nebo *Sirény z Titanu*, ještě než ho *Jatka č. 5* všeobecně proslavila. Vonnegutovo dílo mladé lidi oslovovalo už od nejstarších povídek, které vycházely v oblíbených týdenících padesátých let, mezi jinými *Colliers* a *The Saturday Evening Post*, a toto kouzlo nikdy

nezmizelo. Jeho romány, eseje a povídky se vyučují na vysokých a středních školách v celých Spojených státech, a jak mi jednou říkal profesor Shaun O'Connell z Massachusettské univerzity, „dnes už je těžké přimět studenty, aby četli Updika a Bellowa, zato Vonneguta milují pořád“.

K vlastnímu překvapení i rozčarování byl Vonnegut oslavován jako „mluvčí“ mládeže a hrdina kontrakultury šedesátých let, ironií však je, že byl postavou „kontra-kontrakulturní“. V článku „*Ano, žádné nirvány nemáme*“, který napsal pro *Esquire*, si utahoval z laciných příslibů duševního i světového míru, jaké hlásal Mahariši Maheš Jógi. Když přišly do módy východní meditace, jako například zen, Vonnegut trval na tom, že máme vlastní, západní metodu, jak dosáhnout stejného výsledku, zpomalit tep a ztišit svou mysl – a sice „četbu povídek“. Této technice říkal „buddhistický šlofik“. Na druhou stranu však nepatřil ani k tehdejším dospělým, kteří na kultuře mladých nenacházeli nic, co by stálo za obdiv. Napsal, že „úkolem umělce je přimět lidi, aby měli život raději než dřív“, a když se ho ptali, jestli to někdy viděl na vlastní oči, odpověděl: „Ano, Beatles to dokázali.“

Měl také rád blues a jazz. Jednomu literárnímu kritikovi, s nímž se přátelil, napsal, že ho „během dětství v Indianapolisu ohromně bavili a těšili místní jazzoví muzikanti“.

Nevěřil, že drogy mají až takový účinek. V jednom z proslavů v této sbírce posluchačům říká: *„Co se týče heroinu, kokainu, LSD a tak dál, jsem zbabělec... Jednou jsem si dal jointa s Jerryem Garciou z Grateful Dead, jen abych netrhal partu. Nemělo to na mě žádné účinky, tak či onak, tak už jsem to znova nezkoušel.“*

To nezní jako slova hipíka. Jeden z proslulých hippies té doby, spisovatel Raymond Mungo, mě a Vonneguta jednou pozval na návštěvu komuny, kterou založil v Brattleboro ve státě Vermont (a později o ní psal ve svých pamětech *Total Loss Farm*). Vysvětloval nám, že se s přáteli rozhodli tuto komunu vytvořit a naučit se prostému „životu z darů země“ mimo jiné proto, že chtěli „být posledními lidmi na světě“. Vonnegut opáčil: „Není to krapet nadutá ambice?“

Když mluvil i když psal, Vonnegut používal vždycky obyčejná slova a slovní spojení, která si lidé říkají v duchu, ale nevysloví je, myšlenky, jež vyjadřují vnitřní pocity, otřásají předsudky a nutí

vás dívat se na svět z jiného úhlu. Byl tím, kdo ukázal na břevno v našem vlastním oku, kdo si všiml, že císař je nahý.

Tentýž Raymond Mungo, který nás s Vonnegutem v roce 1970 provedl svou komunou, mi nedávno poslal e-mail, poté co si přečetl sbírku Vonnegutových dopisů, již jsem před časem sestavil. Napsal mi, že „Kurt byl a je významným autorem, který se bude číst i dlouho po naší smrti“. Nová generace fanoušků se s Vonnegutovým dílem seznámila v roce 2005, když jako host v pořadu *The Daily Show* s Jonem Stewartem představil svou poslední knihu *Muž bez vlasti*. Dnešní dospívající generaci stále hluboce oslovují jeho povídky jako „Harrison Bergeron“, které se vyučují v hodinách literatury na středních školách.

Vonnegut čtenářům nepodával nic po lopatě, ani se nepokoušel omračovat je moudrostí. Byl hravý a zároveň šel do hloubky a ve stejném stylu i duchu promlouval k absolventům na promocích. Nemluvil k nim, jako by byli jiná, nižší rasa jenom proto, že jsou mladí. Opovrhoval generačním paušalizováním. Jednomu z absolventských ročníků řekl: „... nejsme příslušníky jiných generací, tak odlišní –

jak se nám snaží namluvit – jako Eskymáci nebo australští Aboridžinci. Jsme si v čase tak blízko, že bychom se měli považovat za bratry a sestry... Kdykoliv si mi děti stěžují na naši planetu, říkám jim: „Nech toho! Sám jsem tady teprve chvíli.““ (Vonnegut měl tři vlastní děti a k tomu s druhou manželkou Jill Krementzovou adoptoval čtyři další, včetně nejmladší Lily.)

Vonnegut byl oblíbeným řečníkem na promócích, ačkoli sám nikdy vysokou školu nedostudoval. Z Cornellovy univerzity odešel za druhé světové války do armády a ta ho poslala studovat bakteriologii na Butlerovu univerzitu a strojírenství na Carnegie Tech a Univerzitu v Tennessee, poté ho převelela k pěchotě a přidělila mu pušku. Jako průzkumník 106. pěší divize byl v bitvě v Ardenách zajat Němci a poslán do vojenského zajateckého tábora v Drážďanech, kde přečkal bombardování města v podzemní chladírně zvané Játka č. 5. Díky programu pro veterány studoval po návratu z války antropologii na Chicagské univerzitě a pracoval jako reportér ve zpravodajské agentuře Chicago News Bureau. Sice splnil všechny studijní povinnosti potřebné k udělení magisterského titulu, byl mu však zamítnut

návrh diplomové práce a Vonnegut byl nucen přijmout místo v oddělení vztahů s veřejností ve společnosti General Electric. Od univerzity obdržel čestný titul o mnoho let později, když už byl slavný.

„Tak to chodí...“

Spisovatelské slávy se Vonnegut dočkala až v sedmačtyřiceti letech. Do té doby s obtížemi živil početnou rodinu, nejen manželku a tři malé děti, ale i tři potomky své sestry, která v jedenačtyřiceti letech zemřela na rakovinu den poté, co její manžel zahynul cestou do práce ve vlaku, který se zřítil z mostu. Populární týdeníky padesátých let, které Vonnegutovi platily za povídky, a umožnily mu tak odejít z místa v General Electric, zašly na úbytě s nástupem televize a on se musel živit, jak se dalo. Firmu na výrobu košil se mu nepodařilo přesvědčit o vlastním návrhu nového typu motýlků, neuspěl při tvorbě nové deskové hry, otevřel si autosalon vozů Saab, ještě než byla tato značka v Americe známá, a když nevyšlo ani to, dojížděl do Bostonu psát pro reklamní agenturu. Nebyl přijat na místo učitele angličtiny na Cape Cod Community College, vyučoval ve škole pro problémové chlapce, nebylo mu přiznáno Guggenheimovo stipendium a při-

tom všem stále psal. Zemřel v roce 2007 ve věku 84 let a pořád psal.

Mladým lidem, kteří ho žádali o radu, nehodlal servírovat prázdné banality nebo laciné formulky na okamžitý úspěch.

Na rozdíl od většiny promočních řečníků, kteří mají pro všechny takové příležitosti jednu předem připravenou řeč, v níž jen zamění jméno příslušné univerzity, Vonnegut si pokaždé přichystal něco originálního, vždy přicházel s novými nápady, novými historkami, novými zásobami vtipů a špílců, které nutí k zamyšlení. Měl však několik oblíbených témat, která se mu dařilo vtělit téměř do všech proslovů: uznání učitelů nebo potřebu vnímat a vychutnávat letmé, příjemné chvílky každodenního života tím, že se zastavíme a řekneme si, tak jak ho to naučil jeho strýček Alex: „No není to krása?“ Jeho poselství absolventům zdaleka nebyla jen samý med. Pokaždé v nich zaznívá jeho zoufalství nad ničením planety či opovržení politiky, kteří nás zatahují do války, zatímco jim samým vzhledem k věku a postavení nic nehrozí. Zmiňuje též potřebnost široké rodiny a obřadů dospívání, které v minulosti dodávaly společností sílu a jejichž absence sužuje tu naši.

Vonnegut píše, že „spisovatel je v první řadě učitel“, a jeho proslovy k absolventům vždy obsahovaly ponaučení, které se nese celým jeho dílem, ponaučení, jež neomaleně pronese postava v jednom z jeho raných románů a které předával fanouškům, když od něj žádali radu: „Znám jen jedno pravidlo – ksakru, musíte být laskaví.“ Vonnegut pocházel z dlouhé linie německých volnomyšlenkářů, a tedy nebyl křesťan, i když Ježíše nazýval „největším a nejlidštějším z lidí“. V projevu „Květná neděle“, který přednesl v episkopálním kostele svatého Klementa v New Yorku, řekl: „Jsem okouzlen Kázáním na hoře. Zdá se mi, že nic lepšího než milosrdenství nás zatím nenapadlo. Časem třeba dostaneme nějaký další dobrý nápad – a pak budeme mít dva.“

Působil jako čestný předseda Americké humanistické společnosti a v jednom ze svých proslovů vysvětloval: „My humanisté se chováme co nejčestněji, aniž bychom očekávali odměnu nebo trest v posmrtném životě. Sloužíme, jak nejlíp umíme, jediné abstrakci, o níž máme nějaké povědomí, a tou je naše obec.“

Vonnegut byl horlivým zastáncem služby vlastnímu společenství, ať už je to cokoli a kdekoli. I když z některých absolventských ročníků vzejde

„hrstka celebrit“, které to dotáhnou až na celostátní scénu, poukazoval na to, že většina absolventů bude „budovat a posilovat svou obec. Prosím mějte ten úděl rádi, pokud vás potká – protože lidské obce jsou to jediné, co má na světě nějakou váhu. Zbytek je jen humbuk. Pro vaši světoběžnickou generaci tou obcí může být zrovna tak New York nebo Washington, Paříž nebo Houston – či Adelaide v Austrálii. Anebo Šanghaj či Kuala Lumpur.“

A může to být i město či městečko, kde jste se narodili a vyrostli. Oba jsme se s Vonnegutem narodili a vyrostli v Indianapolisu, ale odešli jsme studovat a žít daleko odtud. Když jsme jednou šli po ulici v New Yorku, Vonnegut se ke mně otočil a povídá: *„Ty, Dane, na to, abychom se stali spisovateli, jsme vůbec nemuseli odjíždět z domova, protože u nás jsou lidi stejně chytří a stejně hloupí, stejně hodní i stejně zlí jako všude jinde na světě.“* Byl pyšný na vzdělání, které získal na Shortridgeské střední, kde pracoval pro školní noviny *The Daily Echo*, tak jako já o deset let později. Když se Kurta jeden novinář v rozhovoru zeptal, kde přišel ke svým radikálním názorům, odpověděl mu hrdě a bez zaváhání: *„Na státních školách v Indianapolisu.“*